Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
JULIANE KOKOTT
prezentate la 19 martie 2015 [1]

Cauza C-398/13 P

Inuit Tapiriit Kanatami și alții
împotriva

Comisiei Europene

„Recurs — Regulamentul (UE) nr. 737/2010 — Regulamentul (CE) nr. 1007/2009 — Comerțul cu produse derivate din focă — Interdicția de introducere pe piață în Uniunea Europeană — Excepții în favoarea comunităților inuite — Alegerea temeiului juridic corect — Competența generală de armonizare a pieței interne (articolul 95 CE) — Drepturi fundamentale — Drept internațional — Declarația Organizației Națiunilor Unite privind drepturile popoarelor indigene”

I – **Introducere**

1. I-a fost permis legiuitorului Uniunii să se întemeieze, în anul 2009, pe articolul 95 CE (devenit articolul 114 TFUE) pentru a interzice în mare măsură introducerea produselor derivate din focă pe piața internă a Uniunii Europene? În esență, aceasta este problema supusă examinării Curții în cadrul prezentului recurs.

2. Este inutil să subliniem gradul înalt de sensibilitate al aspectelor juridice legate de interpretarea și aplicarea articolului 95 CE în ceea ce privește delimitarea competențelor între Uniune și statele membre [2]. Pe lângă aspectul întinderii competenței generale de armonizare a pieței interne, în speță se ridică probleme din domeniul drepturilor fundamentale din cadrul Uniunii. În plus, trebuie precizate efectele pe care le produce o declarație a Organizației Națiunilor Unite în cadrul Uniunii.

1 — Limba originală: germana.

2 — Pe rolul Curții se mai află și alte cauze referitoare la articolul 114 TFUE, și anume cauzele C-358/14 (Polonia/Parlamentul și Consiliul), C-477/14 (Pillbox 38) și C-547/14 (Philip Morris și alții).

3. Inuit Tapiriit Kanatami, în calitate de reprezentant al intereselor inuiților canadieni [3], precum și ceilalți recurenți – în special producători sau comercianți de produse derivate din focă – sesizează instanțele Uniunii cu aceste probleme deja pentru a doua oară. După ce s-a hotărât că nu au dreptul de a formula o acțiune [4] împotriva unui regulament de bază al Parlamentului European și al Consiliului [5], aceștia atacă în prezent regulamentul de punere în aplicare al Comisiei [6] și contestă astfel pe cale incidentală (conform articolului 277 TFUE) legalitatea regulamentului de bază.

4. În primă instanță, solicitarea formulată de Inuit Tapiriit Kanatami și de ceilalți reclamanți a fost respinsă și de această dată. Prin Hotărârea din 25 aprilie 2013 [7], Tribunalul a respins ca neîntemeiată acțiunea în anulare formulată de aceștia. Prezentul recurs se îndreaptă împotriva hotărârii Tribunalului.

II – **Normele relevante de drept**

A – *Dispozițiile de drept al Uniunii*

5. Dispozițiile de drept al Uniunii privind introducerea pe piața internă europeană a produselor derivate din focă se regăsesc în parte într-un regulament de bază adoptat de Parlamentul European și de Consiliu în anul 2009 (Regulamentul nr. 1007/2009) și în parte într-un regulament de punere în aplicare adoptat de Comisie în anul 2010 (Regulamentul nr. 737/2010). Cu toate că din punct de vedere formal prezentul recurs este îndreptat împotriva regulamentului de punere în aplicare, în fond toate motivele se referă la legalitatea regulamentului de bază.

1. Regulamentul de bază (Regulamentul nr. 1007/2009)

6. Obiectul Regulamentului nr. 1007/2009 este definit la articolul 1 din acesta după cum urmează:

„Prezentul regulament stabilește norme armonizate privind introducerea pe piață de produse derivate din focă.”

7. Conform articolului 3 din Regulamentul nr. 1007/2009, sunt aplicabile următoarele „Condiții privind introducerea pe piață” a produselor derivate din focă:

„(1) Introducerea pe piață a produselor derivate din focă este permisă numai dacă produsele în cauză sunt obținute în urma unor vânători de foci desfășurate în mod tradițional de comunitățile inuite și de alte comunități indigene și contribuie la subzistența acestora. Aceste condiții se aplică în momentul sau la locul în care sunt importate produsele.

3 — Inuiții sunt o populație indigenă care trăiește în principal în regiunile arctice și subarctice din centrul și nord-estul Canadei, în Alaska, în Groenlanda și în unele părți ale Rusiei. Termenul „eschimos (eschimoși)”, utilizat uneori în limbajul comun, desemnează, pe lângă inuiți, și alte populații din regiunea arctică.

4 — Ordonanța Inuit Tapiriit Kanatami și alții/Parlamentul și Consiliul (T-18/10, EU:T:2011:419), confirmată de Hotărârea Inuit Tapiriit Kanatami și alții/Parlamentul și Consiliul (C-583/11 P, EU:C:2013:625).

5 — – Regulamentul (CE) nr. 1007/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 septembrie 2009 privind comerțul cu produse derivate din focă (JO L 286, p. 36).

6 — Regulamentul (UE) nr. 737/2010 al Comisiei din 10 august 2010 de stabilire a normelor de aplicare a Regulamentului (CE) nr. 1007/2009 al Parlamentului European și al Consiliului privind comerțul cu produse derivate din focă (JO L 216, p. 1).

7 — Hotărârea Inuit Tapiriit Kanatami și alții/Comisia (T-526/10, EU:T:2013:215), denumită în continuare „hotărârea atacată”.

(2) Prin derogare de la alineatul (1):

a) importul de produse derivate din focă este permis și în situația în care are un caracter ocazional și constă exclusiv în bunuri destinate uzului personal al călătorilor și al familiilor acestora. Natura și cantitatea acestor bunuri nu trebuie să indice faptul că acestea sunt importate în scop comercial;

b) introducerea pe piață a produselor din focă este permisă și în cazul în care produsele din focă se obțin din subproduse rezultate dintr-o vânătoare reglementată prin legislația națională și având ca scop unic gestionarea durabilă a resurselor marine. În acest caz, introducerea pe piață este permisă numai dacă are caracter nonprofit. Natura și cantitatea acestor produse din focă nu trebuie să indice faptul că acestea sunt introduse pe piață în scop comercial.

Aplicarea prezentului alineat nu poate să împiedice realizarea obiectivului prezentului regulament.

(3) În conformitate cu procedura de gestionare […], Comisia emite note tehnice orientative care să conțină o listă orientativă a codurilor din Nomenclatura combinată la care s-ar putea încadra produsele derivate din focă vizate de prezentul articol.

(4) Fără a aduce atingere alineatului (3), măsurile pentru punerea în aplicare a prezentului articol, destinate să modifice elemente neesențiale ale prezentului regulament, prin completarea acestuia, se adoptă în conformitate cu procedura de reglementare cu control […]”

8. Articolul 2 punctul 4 din Regulamentul nr. 1007/2009 conține următoarea definiție a noțiunii „inuit”:

„[…] un membru indigen din teritoriul inuit, și anume regiunile arctice și subarctice în care, în prezent sau în mod tradițional, inuiții au drepturi și interese aborigene, recunoscut de inuiți ca făcând parte din populația acestora, care include următoarele grupuri: inupiat, yupik (Alaska), inuit, inuvialuit (Canada), kalaallit (Groenlanda) și yupik (Rusia);”.

9. Cu titlu complementar, este necesar să se menționeze și considerentul (14) al Regulamentului nr. 1007/2009:

„Nu ar trebui să fie afectate interesele economice și sociale fundamentale ale comunităților inuite care vânează foci ca mijloc de asigurare a subzistenței. Vânătoarea reprezintă o parte integrantă a culturii și identității membrilor comunității inuite și, ca atare, este recunoscută prin Declarația Organizației Națiunilor Unite privind drepturile populațiilor indigene. Prin urmare, introducerea pe piață de produse din focă obținute în urma unor vânători de foci desfășurate în mod tradițional de comunitățile inuite și de alte comunități indigene și care contribuie la subzistența acestora ar trebui permisă.”

2. Regulamentul de punere în aplicare (Regulamentul nr. 737/2010)

10. În temeiul articolului 3 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1007/2009, la 10 august 2010, Comisia a adoptat norme de punere a aplicare privind comerțul cu produse derivate din focă, sub forma Regulamentului (UE) nr. 737/2010 (denumit în continuare și „regulamentul de punere în aplicare”).

11. Articolul 1 din Regulamentul (CE) nr. 737/2010 prevede:

„Prezentul regulament stabilește normele de introducere pe piață a produselor derivate din focă în conformitate cu articolul 3 din Regulamentul (CE) nr. 1007/2009.”

12. Articolul 3 din Regulamentul nr. 737/2010 stabilește condițiile care trebuie îndeplinite pentru ca produsele derivate din focă obținute ca urmare a activităților de vânătoare practicate de comunitățile inuite sau de alte comunități indigene să poată fi introduse pe piață.

13. Articolul 4 din Regulamentul nr. 737/2010 stabilește condițiile în care produsele derivate din focă destinate uzului personal al călătorilor sau al familiilor acestora pot fi importate.

14. În sfârșit, articolul 5 din Regulamentul nr. 737/2010 prevede condițiile în care produsele derivate din focă rezultate în urma gestionării resurselor marine pot fi introduse pe piață.

B – *Rezoluțiile Organizației Națiunilor Unite*

15. Prin Rezoluția 61/295, adoptată cu ocazia celei de a 107-a sesiuni plenare din 13 septembrie 2007, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a proclamat „Declarația Organizației Națiunilor Unite privind drepturile popoarelor indigene” (UNDRIP).

16. Articolul 19 din UNDRIP are următorul conținut:

„Statele comunică și cooperează cu bună-credință cu popoarele indigene respective, prin instituțiile reprezentative ale acestora, pentru a obține în prealabil consimțământul lor liber și informat, înainte de a adopta și executa măsuri legislative sau administrative care pot produce efecte asupra acestor popoare.”

17. Din ultimul considerent al preambulului declarației rezultă că UNDRIP a fost proclamată ca „un ideal care trebuie urmărit în spiritul parteneriatului și al respectului reciproc” [8].

III – **Procedura în fața Curții**

18. Prin cererea din 8 iulie 2013, Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți (denumiți în continuare și „recurenții”) au introdus împreună prezentul recurs. Aceștia solicită următoarele:

— anularea hotărârii atacate, declararea nelegalității și a inaplicabilității Regulamentului nr. 1007/2009 în temeiul articolului 277 TFUE și anularea Regulamentului nr. 737/2010 în temeiul articolului 263 TFUE, în cazul în care Curtea consideră că toate condițiile necesare pentru a decide cu privire la substanța acțiunii în anulare a regulamentului atacat sunt îndeplinite;

— în subsidiar, anularea hotărârii atacate și trimiterea cauzei spre rejudecare la Tribunal;

— obligarea Comisiei Europene la plata cheltuielilor de judecată ale recurenților.

19. Comisia solicită următoarele:

— respingerea recursului și

— obligarea recurenților la plata în solidar a cheltuielilor de judecată.

8 — În limba engleză: „as a standard of achievement to be pursued in a spirit of partnership and mutual respect”, în limba franceză: „qui constitue un idéal à atteindre dans un esprit de partenariat et de respect mutuel”, în limba spaniolă: „como ideal común que debe perseguirse en un espíritu de solidaridad y respeto mutuo”.

20. Parlamentul, care formulase deja în primă instanță o cerere de intervenție în susținerea concluziilor Comisiei, solicită la rândul său următoarele:

— respingerea recursului și

— obligarea recurenților la plata cheltuielilor de judecată.

21. În sfârșit, Consiliul, care formulase deja în primă instanță o cerere de intervenție în susținerea concluziilor Comisiei, solicită Curții următoarele:

— respingerea recursului în integralitatea sa și

— obligarea recurenților la plata cheltuielilor de judecată ale Consiliului.

22. Procedura de recurs în fața Curții s-a desfășurat în scris, iar ședința a avut loc la 9 februarie 2015.

IV – **Apreciere**

23. În recursul introdus, Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți nu mai reiau toate aspectele care au făcut obiectul procedurii pe fond. În recurs, dezbaterea juridică se limitează la câteva probleme selectate care privesc legalitatea regulamentului de bază [9], și anume presupuse erori de drept săvârșite de Tribunal în cadrul respingerii aspectului incident privind ilegalitatea, formulat de Inuit Tapiriit Kanatami și de ceilalți reclamanți împotriva regulamentului de bază (articolul 277 TFUE). Înainte de a ne referi în detaliu la aceste aspecte de drept material [10], se impune să formulăm o scurtă observație preliminară privind admisibilitatea acțiunii în anulare formulate în primă instanță.

A – *Observație preliminară privind admisibilitatea acțiunii în anulare formulată în primă instanță*

24. În pofida obiecțiilor Consiliului formulate în cadrul procedurii în primă instanță, în mod curios, Tribunalul a omis să examineze în detaliu calitatea procesuală activă a Inuit Tapiriit Kanatami și a celorlalți reclamanți și a examinat direct temeinicia acțiunii introduse [11].

25. În principiu, în faza recursului, acest aspect nu împiedică Curtea să se asigure din oficiu că Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți au avut dreptul necesar de a exercita acțiunea, în sensul articolului 263 al patrulea paragraf TFUE [12].

26. Cu toate acestea, spre deosebire de prima acțiune introdusă de Inuit Tapiriit Kanatami și de ceilalți reclamanți, care era îndreptată în mod direct împotriva regulamentului de bază [13], prezentul litigiu, îndreptat împotriva regulamentului de aplicare, nu ridică probleme esențiale de admisibilitate în ceea ce privește dreptul de a exercita acțiunea. Un posibil argument în favoarea acestui drept ar fi că regulamentul de aplicare îi privește cel puțin pe aceia dintre reclamanți care comercializează ei înșiși produse derivate din focă și le introduc pe piața internă europeană și că în raport cu aceștia nu sunt

9 — Procedura inițiată de Canada și Norvegia împotriva Uniunii Europene în fața organismului de arbitraj de pe lângă Organizația Mondială a Comerțului („EC – Seal Products” DS 400 și DS 401), în cadrul căreia, la 18 iulie 2014, s-au adoptat rapoartele finale cu recomandări, s-a referit la alte probleme decât cele ridicate în prezentul recurs.

10 — A se vedea în acest sens punctele 27-96 din prezentele concluzii.

11 — În acest scop, Tribunalul se întemeiază pe jurisprudența aplicată ocazional de Curte în conformitate cu Hotărârile Consiliul/Boehringer (C-23/00 P, EU:C:2002:118, punctele 51 și 52) și Franța/Comisia (C-233/02, EU:C:2004:173, punctul 26).

12 — Hotărârea Stadtwerke Schwäbisch Hall și alții/Comisia (C-176/06 P, EU:C:2007:730, punctul 18).

13 — A se vedea în acest sens nota de subsol 5.

necesare măsuri de executare. Astfel, potrivit celei de a treia ipoteze de la articolul 263 al patrulea paragraf TFUE [14], se poate considera că au dreptul de a exercita acțiunea. Potrivit jurisprudenței, acest aspect este suficient pentru ca acțiunea în anulare formulată în primă instanță în solidar de către toți reclamanții [15] să fie considerată admisibilă în întregime.

B – *Cu privire la alegerea articolului 95 CE drept temei juridic pentru adoptarea regulamentului de bază (primul motiv de recurs)*

27. În cadrul primului motiv de recurs, Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți susțin că Tribunalul ar fi săvârșit două erori de drept cu privire la articolul 95 CE. În acest sens, ei nu pun la îndoială pertinența generală a prevederii respective ca temei juridic pentru o interdicție generală de a introduce anumite produse pe piață, ci limitează obiectul procedurii la două aspecte strict delimitate: pe de o parte momentul din procedura legislativă în care trebuie să fie îndeplinite condițiile pentru aplicarea articolului 95 CE și, pe de altă parte, importanța volumului schimburilor comerciale care trebuie atins pentru a justifica întemeierea pe articolul 95 CE.

1. Momentul relevant pentru a aprecia îndeplinirea condițiilor prevăzute la articolul 95 CE (primul aspect al primului motiv de recurs)

28. În primul rând, având în vedere punctele 36-64 din hotărârea atacată, recurenții susțin că Tribunalul nu s-ar fi referit la momentul corect atunci când a verificat dacă, în ceea ce privește regulamentul de bază, erau îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 95 CE. În opinia lor, nu este relevant momentul adoptării regulamentului de bază, ci, anterior, momentul în care Comisia a prezentat propunerea de regulament.

29. Acest argument este neîntemeiat.

30. Potrivit unei jurisprudențe constante, validitatea unui act al Uniunii trebuie apreciată în funcție de elementele de fapt și de drept existente la data adoptării actului [16]. Această soluție este valabilă și pentru aspectul disputat de părți în cadrul prezentului recurs, și anume dacă diferențele dintre dispozițiile naționale ar fi suficient de mari încât să justifice o intervenție a legiuitorului Uniunii pe baza articolului 95 CE [17].

31. În caz contrar, în timpul procedurii legislative ordinare (anterior, procedura de codecizie), Parlamentul și Consiliul ar întâmpina dificultăți considerabile atunci când ar dori să modifice actul juridic propus de Comisie, fie pentru a se conforma unor elemente noi de fapt și de drept, fie pentru a exprima o altă apreciere politică a aspectelor supuse deciziei din partea colegiuitorului, incluzând aici problema temeiului juridic corect.

32. Nici principiul atribuirii competențelor [articolul 5 alineatul (2) prima teză coroborat cu alineatul (1) prima teză TUE, ex-articolul 5 alineatul (1) TCE], invocat de recurenți, nici obiectivul armonizării prevăzut la articolul 95 CE nu se opun luării în considerare a momentului adoptării respectivului act juridic în etapa controlului jurisdicțional.

14 — Potrivit celei de a treia ipoteze de la articolul 263 al patrulea paragraf TFUE, introdusă prin Tratatul de la Lisabona, „orice persoană fizică sau juridică poate formula o acțiune împotriva actelor normative care o privesc direct și care nu presupun măsuri de executare”.

15 — Hotărârea CIRFS și alții/Comisia (C-313/90, EU:C:1993:111, punctele 30 și 31).

16 — Hotărârile Franța/Comisia (15/76 și 16/76, EU:C:1979:29, punctul 7), Crispoltoni și alții (C-133/93, C-300/93 și C-362/93, EU:C:1994:364, punctul 43), IECC/Comisia (C-449/98 P, EU:C:2001:275, punctul 87) și Schaible (C-101/12, EU:C:2013:661, punctul 50).

17 — Hotărârile Arnold André (C-434/02, EU:C:2004:800, punctul 38), Swedish Match (C-210/03, EU:C:2004:802, punctul 37), Germania/Parlamentul și Consiliul (C-380/03, EU:C:2006:772, punctele 46, 51 și 55) și Vodafone și alții (C-58/08, EU:C:2010:321, în special punctul 39).

33. În mod corect, Comisia ar trebui să transmită Parlamentului și Consiliului propuneri de acte juridice numai atunci când se poate preconiza că, la data probabilă a adoptării acestora de către cei doi colegiuitori, vor fi îndeplinite toate condițiile pentru recurgerea la articolul 95 CE, inclusiv cea privind necesitatea unei măsuri de armonizare la nivelul Uniunii Europene. Acest aspect rezultă din răspunderea instituțională a Comisiei [articolul 17 alineatele (1) și (2) TUE], precum și din obligația acesteia de a coopera în mod loial cu celelalte instituții ale Uniunii [articolul 13 alineatul (2) a doua teză TUE] și cu statele membre [articolul 4 alineatul (3) primul paragraf TUE]. Cu toate acestea, obiectul controlului jurisdicțional al unui act juridic nu îl reprezintă acțiunea instituției care a formulat propunerea, ci acțiunea instituțiilor care au adoptat actul juridic respectiv. Astfel, în fața Tribunalului trebuie să se facă referire la momentul adoptării deciziei Parlamentului și a Consiliului, iar nu la momentul în care Comisia a inițiat procedura legislativă.

34. În opinia noastră, temerea exprimată de recurenți, potrivit căreia o propunere a Comisiei formulată oarecum la întâmplare ar putea să provoace inițial – asemenea unei profeții care se autoîndeplinește – adoptarea unor prevederi legislative și administrative naționale divergente și, astfel, să genereze, în cele din urmă, condițiile pentru aplicarea articolului 95 CE, este eronată. Este mult mai probabil ca legiuitorii naționali să evite să reglementeze la nivel național un anumit domeniu pentru care Comisia a prezentat o propunere de măsură de armonizare la nivelul Uniunii.

35. Pe scurt, Tribunalul nu a săvârșit nicio eroare de drept atunci când, pentru a verifica îndeplinirea condițiilor prevăzute la articolul 95 CE, a luat în considerare data adoptării regulamentului de bază, iar nu data transmiterii propunerii Comisiei.

2. Condițiile pentru aplicarea articolului 95 CE

36. În al doilea rând, recurenții susțin că, în speță, condițiile pentru aplicarea articolului 95 CE nu ar fi îndeplinite, indiferent de momentul luat în considerare. Această critică reiese deja din primul aspect al acestui prim motiv de recurs, prin intermediul unor argumente prezentate în subsidiar, și continuă în cel de al doilea aspect al acestuia. În acest sens, se pot distinge două probleme. Diferențele dintre actele cu putere de lege și actele administrative erau atât de mari încât să justifice o intervenție a legiuitorului Uniunii [a se vedea în acest sens punctul a) de mai jos]? Comerțul cu produse derivate din focă în cadrul Uniunii a fost suficient de important pentru a justifica o măsură de armonizare [a se vedea în acest sens punctul b) de mai jos]?

a) Diferențele dintre actele cu putere de lege și actele administrative naționale (argument invocat în subsidiar la primul aspect al primului motiv de recurs)

37. În opinia recurenților, la momentul adoptării regulamentului de bază – precum și anterior la data propunerii Comisiei –, diferențele dintre reglementările naționale privind punerea în circulație a produselor derivate din focă erau departe de a fi suficient de mari pentru a genera un proces legislativ conform articolului 95 CE.

38. Această teză nu este convingătoare.

39. Este adevărat că măsurile prevăzute la articolul 95 alineatul (1) CE trebuie să aibă în mod efectiv ca obiect ameliorarea condițiilor de instituire și de funcționare a pieței interne [18].

18 — Hotărârile British American Tobacco (Investments) și Imperial Tobacco (C-491/01, EU:C:2002:741, punctul 60), Regatul Unit/Parlamentul și Consiliul (C-217/04, EU:C:2006:279) și Vodafone și alții (EU:C:2010:321, punctul 32).

40. Deși simpla constatare a unor disparități între reglementările naționale și a riscului abstract al unor obstacole în calea libertăților fundamentale sau al unor denaturări ale concurenței nu este suficientă pentru a justifica recurgerea la articolul 95 CE ca temei juridic, legiuitorul Uniunii poate utiliza această dispoziție în special în cazul existenței unor divergențe între dispozițiile naționale, atunci când acestea sunt de natură să constituie obstacole în calea libertăților fundamentale și să aibă astfel o incidență directă asupra funcționării pieței interne [19] sau să conducă la denaturări perceptibile ale concurenței [20].

41. Regulamentul de bază respectă aceste cerințe întru totul.

42. Potrivit constatărilor de fapt ale Tribunalului [21], în raport cu care nu s-a invocat nicio denaturare în fața Curții, mai multe state membre au adoptat sau erau pe cale să adopte sau să examineze măsuri legislative prin care se urmărea restrângerea sau interzicerea activităților economice legate de realizarea de produse derivate din focă. Concret, la data adoptării regulamentului de bază, diferite state membre interziseseră deja introducerea pe piață a produselor derivate din focă, iar altele planificau să adopte astfel de dispoziții, în timp ce în altele nu se aplica nicio restricție privind comercializarea acestor produse, astfel încât în cadrul Uniunii coexistau condiții comerciale disparate, existând temerea unei fragmentări a pieței interne.

43. Aceste diferențe între reglementările naționale aplicabile, la care se face referire în mod repetat în considerentele regulamentului de bază [22], ar fi putut determina legiuitorul Uniunii să ia o măsură de armonizare la nivelul Uniunii, întrucât asemenea diferențe constituie bariere în calea comerțului cu aceste produse [23]. În plus, existența unor astfel de dispoziții diferite ar putea descuraja consumatorii să cumpere produse care nu sunt derivate din focă, dar care nu pot fi deosebite ușor de astfel de produse [24].

44. Cu toate acestea, Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți reproșează Tribunalului faptul că s-ar fi întemeiat, în această privință, numai pe afirmațiile deosebit de vagi și de generale din considerentele regulamentului de bază și că ar fi luat în considerare, în mod neîntemeiat, observațiile Comisiei, care au fost formulate în scris abia în faza judecății.

45. Nici această critică nu este însă întemeiată.

46. Pe de o parte, trebuie să se menționeze că motivarea unui act juridic al Uniunii cu aplicabilitate generală nu trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca motivarea deciziilor individuale ale instituțiilor Uniunii. În cazul actelor juridice cu caracter general, motivarea se poate limita la menționarea situației de ansamblu care a condus la adoptarea lor și a scopurilor generale pe care își propun să le atingă. Aceasta trebuie să reflecte numai esențialul scopului urmărit prin actul juridic respectiv [25].

19 — Hotărârile Germania/Parlamentul și Consiliul (C-380/03, EU:C:2006:772, punctul 37) și Vodafone și alții (C-58/08, EU:C:2010:321, punctul 32).

20 — Hotărârea Germania/Parlamentul și Consiliul (C-376/98, EU:C:2000:544, punctele 84 și 106) și Hotărârea Vodafone și alții (C-58/08, EU:C:2010:321, punctul 32).

21 — A se vedea în special punctul 36 din hotărârea atacată.

22 — Considerentele (5), (6) și (7) ale Regulamentului nr. 1007/2009.

23 — Considerentul (6) al Regulamentului nr. 1007/2009.

24 — Considerentele (7) și (10) ale Regulamentului nr. 1007/2009.

25 — Hotărârea AJD Tuna (C-221/09, EU:C:2011:153, punctul 59).

47. Pe de altă parte, în temeiul unei jurisprudențe consacrate, la prezentarea apărării în cadrul procedurii judiciare, instituțiile Uniunii sunt libere să precizeze expunerea de motive a unui act juridic atacat [26]. Cu toate acestea, nu se pot „strecura" ulterior motive cu totul noi [27]. Totuși, instituțiile pot furniza Tribunalului informații justificative esențiale legate de un act legislativ, menite să permită Tribunalului să examineze relevanța motivelor adoptării actului legislativ indicate în preambulul său și, în consecință, să aprecieze mai bine legalitatea actului respectiv.

48. Acest lucru s-a întâmplat în prezenta cauză: fără să se întemeieze pe motive noi, Comisia nu a făcut decât să indice, în memoriul său formulat în primă instanță, care state membre și la ce moment adoptaseră sau erau pe cale să adopte în dreptul lor național interdicții privind introducerea pe piață a produselor derivate din focă.

49. În plus, Tribunalul [28] a precizat că nici modul de redactare, nici scopurile articolului 95 CE nu presupun un număr minim de state membre ale căror prevederi naționale trebuie să fie divergente pentru ca să fie permisă adoptarea unor măsuri de armonizare la nivelul Uniunii.

50. Contrar a ceea ce pare să creadă Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți, simpla împrejurare că la data inițierii procedurii legislative numai două state membre [29] introduseseră interdicții naționale referitoare la produsele derivate din focă nu se opune aplicării articolului 95 CE [30].

51. Astfel, condițiile pentru o măsură a legiuitorului Uniunii în conformitate cu articolul 95 CE nu au caracter cantitativ, ci calitativ. Aspectul dacă și în câte state membre un anumit produs face obiectul unor reglementări sau este chiar interzis nu prezintă neapărat relevanță pentru adoptarea unei măsuri de armonizare. Orice perturbare existentă sau iminentă a comerțului pe piața internă poate justifica o măsură de armonizare, cu condiția să fie respectate principiile generale pentru exercitarea competențelor de armonizare – în special principiile subsidiarității și proporționalității [articolul 5 alineatele (3) și (4) TUE].

52. Dorim să adăugăm că, independent de existența sau inexistența unor divergențe între reglementările naționale, o armonizare la nivelul Uniunii poate fi necesară și atunci când pentru un anumit produs nou nu există încă o piață sau reglementări comerciale în Europa, întrucât trebuie creat mai întâi un cadru juridic uniform.

53. În concluzie, considerăm că nu există astfel indicii că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept cu ocazia examinării împrejurărilor care au justificat recurgerea la articolul 95 CE în speță.

b) Importanța cerută a volumului schimburilor comerciale pentru o acțiune în conformitate cu articolul 95 CE (al doilea aspect al primului motiv de recurs)

54. În continuare, prin intermediul primului motiv de recurs, recurenții susțin că, la aprecierea diferențelor dintre prevederile naționale cu privire la comerțul cu produse derivate din focă, Tribunalul a luat în considerare un criteriu eronat, atunci când, la sfârșitul punctului 56 din hotărârea atacată, a precizat că ar fi vorba despre produse „care fac obiectul unor schimburi deloc neglijabile între statele membre".

26 — Hotărârea Stora Kopparbergs Bergslags/Comisia (C-286/98 P, EU:C:2000:630, punctul 61), în același sens Hotărârile Präsident Ruhrkohlen-Verkaufsgesellschaft și alții/Înalta Autoritate (C-36/59-C-38/59 și C-40/59, EU:C:1960:36, în special p. 926 și 927) și Picciolo/Parlamentul (C-111/83, EU:C:1984:200, punctul 22).

27 — Hotărârile Michel/Parlamentul (C-195/80, EU:C:1981:284, punctul 22), Dansk Rørindustri și alții/Comisia (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, EU:C:2005:408, punctul 463), Elf Aquitaine/Comisia (C-521/09 P, EU:C:2011:620, punctul 149) și Alliance One International și Standard Commercial Tobacco/Comisia (C-628/10 P și C-14/11 P, EU:C:2012:479, punctul 74).

28 — Punctul 51 din hotărârea atacată.

29 — Belgia și Țările de Jos.

30 — A se vedea de asemenea Hotărârile Arnold André (C-434/02, EU:C:2004:800, punctul 38) și Swedish Match (C-210/03, EU:C:2004:802, punctul 37).

55. Contrar a ceea ce pare să considere Parlamentul, acest motiv nu reprezintă o tentativă de a pune sub semnul întrebării aprecierea Tribunalului cu privire la situația de fapt și elementele de probă, aspect inadmisibil în recurs. Mai degrabă, se ridică problema dacă la examinarea legalității actului în litigiu Tribunalul a aplicat standarde juridice corecte și dacă, pornind de la elementele de fapt, a formulat concluzii corecte din punct de vedere juridic. Această problemă este supusă controlului Curții în calitate de instanță de recurs [31].

56. În esență, recurenții reproșează Tribunalului că a impus cerințe prea reduse adoptării de măsuri de armonizare de către legiuitorul Uniunii. În opinia acestora, având în vedere formulările din câteva hotărâri anterioare ale Curții, aplicarea articolului 95 CE este permisă numai în cazul unei piețe pe care comerțul între statele membre „joacă un rol relativ semnificativ” [32] sau – altfel spus – pe care acest tip de comerț este „relativ important” [33].

57. În opinia noastră, acest motiv se întemeiază pe o dublă neînțelegere.

58. Pe de o parte, prin precizările sale contestate, referitoare la „schimburile deloc neglijabile”, Tribunalul nu a intenționat să stabilească un criteriu specific pentru aplicarea articolului 95 CE, ci doar să răspundă punctual la un argument prezentat de Inuit Tapiriit Kanatami și de ceilalți reclamanți în cadrul procedurii în primă instanță. Aceștia susținuseră că producția de bunuri derivate din focă în Uniune „ar fi neglijabilă” [34].

59. Pe de altă parte, critica recurenților se întemeiază pe o lectură eronată a jurisprudenței Curții referitoare la articolul 95 CE. Deși Curtea a făcut referire în mod repetat la caracterul „relativ semnificativ” sau la „rolul relativ important” al comerțului cu produsele respective [35], ea a formulat numai o apreciere particulară a circumstanțelor cauzei respective, iar nu o cerință legală care trebuia îndeplinită de legiuitorul Uniunii pentru a putea aplica articolul 95 CE.

60. În ceea ce privește competența generală de armonizare a pieței interne (articolul 95 CE, în prezent articolul 114 TFUE), nu există un prag *de minimis*, astfel încât legiuitorului Uniunii să îi fie interzis să adopte, referitor la produsul respectiv, măsuri de armonizare sub un anumit nivel al schimburilor comerciale [36].

61. Pe de o parte, având în vedere diversitatea piețelor de produse din Europa, un astfel de prag *de minimis*, cu aplicabilitate generală, ar fi aproape imposibil de definit și ar putea conduce astfel la un grad mare de insecuritate juridică. Pe de altă parte, ar exista riscul serios să se realizeze o „piață internă cu două viteze”, în cadrul căreia numai produsele semnificative, care înregistrează un volum ridicat al schimburilor comerciale, ar beneficia de un cadru juridic uniform, aplicabil în întreaga Uniune, și s-ar neglija astfel comerțul cu produse mai puțin importante. Aceasta ar putea defavoriza tocmai anumite produse noi, cu o comercializare redusă ca volum și care pentru a se consacra pe piața internă au nevoie de un cadru juridic uniform.

31 — Hotărârile Sumitomo Metal Industries și Nippon Steel/Comisia (C-403/04 P și C-405/04 P, EU:C:2007:52, punctul 40), Bertelsmann și Sony Corporation of America/Impala (C-413/06 P, EU:C:2008:392, punctul 117), Solvay/Comisia (C-109/10 P, EU:C:2011:686, punctul 51) și Comisia/Stichting Administratiekantoor Portielje (C-440/11 P, EU:C:2013:514, punctul 59).

32 — Hotărârile British American Tobacco (Investments) și Imperial Tobacco (C-491/01, EU:C:2002:741, punctul 64), Arnold André (C-434/02, EU:C:2004:800, punctul 39) și Swedish Match (C-210/03, EU:C:2004:802, punctul 38).

33 — Hotărârea Germania/Parlamentul și Consiliul (C-380/03, EU:C:2006:772, punctul 53).

34 — A se vedea punctul 55 din hotărârea atacată.

35 — A se vedea în acest sens hotărârile citate la notele de subsol 32 și 33.

36 — Jurisprudența a recunoscut, în unele cazuri, un fel de prag *de minimis* numai cu privire la intensitatea ingerințelor în libertățile fundamentale, însă nu în ceea ce privește importanța volumului schimburilor comerciale respective; a se vedea de exemplu Hotărârile CMC Motorradcenter (C-93/92, EU:C:1993:838, punctul 12), Graf (C-190/98, EU:C:2000:49, punctul 25) și Comisia/Spania (C-211/08, EU:C:2010:340, punctul 72).

62. Articolul 95 CE nu exclude în niciun caz ca legiuitorul Uniunii să realizeze o apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre în ceea ce privește produsele cu un volum comercial nesemnificativ, cu condiția să fie respectate principiile generale pentru exercitarea competențelor de armonizare – în special principiile subsidiarității și proporționalității [articolul 5 alineatele (3) și (4) TUE].

3. Concluzie intermediară

63. Pe scurt, având în vedere cele ce precedă, primul motiv de recurs este în întregime nefondat.

C – *Cu privire la drepturile fundamentale (al doilea motiv de recurs)*

64. Prin intermediul celui de al doilea motiv de recurs, Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți invocă în total trei erori de drept, pe care, în opinia lor, Tribunalul le-a săvârșit cu privire la principiile generale de drept care au valoare de drepturi fundamentale.

1. Aplicarea Convenției europene a drepturilor omului (primul aspect al celui de al doilea motiv de recurs)

65. În cadrul celui de al doilea motiv de recurs, recurenții susțin cu titlu introductiv că Tribunalul s-ar fi referit numai la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [37], iar nu și la Convenția europeană a drepturilor omului, ca izvor al principiilor generale de drept care au valoare de drepturi fundamentale. Aceștia susțin că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept, deoarece a „reinterpretat” concluziile lor formulate pe fond cu privire la Convenția europeană a drepturilor omului.

66. În acest sens, trebuie precizat că, în prezent, Convenția europeană a drepturilor omului nu face, ca atare, parte din dreptul Uniunii, întrucât nu constituie, atât timp cât Uniunea nu a aderat la ea, un instrument juridic integrat formal în ordinea juridică a Uniunii [38]. Astfel, respectiva convenție nu poate fi invocată, în sine, drept criteriu de examinare a legalității actelor instituțiilor Uniunii.

67. În schimb, în speță, Tribunalul s-a întemeiat în mod corect pe Carta drepturilor fundamentale, care de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, la 1 decembrie 2009, are valoare constituțională [articolul 6 alineatul (1) primul paragraf TUE] și care a devenit cel mai important izvor de drept al Uniunii în materia drepturilor fundamentale [39].

68. În ceea ce privește Convenția europeană a drepturilor omului, este cert că ea îndeplinește și în continuare două funcții importante pentru protecția drepturilor fundamentale la nivelul Uniunii. Pe de o parte, aceasta oferă informații privind înțelesul și întinderea drepturilor fundamentale recunoscute prin cartă, în măsura în care acestea din urmă corespund drepturilor garantate prin Convenția europeană a drepturilor omului [articolul 52 alineatul (3) prima teză din cartă]. Pe de altă parte,

37 — A se vedea în acest sens în special punctul 105 din hotărârea atacată.

38 — Hotărârile Schindler Holding și alții/Comisia (C-501/11 P, EU:C:2013:522, punctul 32) și Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 44), precum și Avizul 2/13 (EU:C:2014:2454, punctul 179).

39 — În același sens, Hotărârile Otis și alții (C-199/11, EU:C:2012:684), Chalkor/Comisia (C-386/10 P, EU:C:2011:815) și Schindler Holding și alții/Comisia (C-501/11 P, EU:C:2013:522). Și în Hotărârea Sky Austria (C-283/11, EU:C:2013:28), Curtea de Justiție a luat în considerare numai prevederile cartei drepturilor fundamentale, deși întrebarea preliminară s-a referit la Protocolul adițional nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului.

rămâne cea mai importantă sursă de inspirație pentru drepturi fundamentale nescrise care fac parte din dreptul Uniunii ca principii generale ale dreptului [articolul 6 alineatul (3) TUE]. Astfel, Convenția europeană a drepturilor omului definește în fond standardul minim în ceea ce privește protejarea drepturilor fundamentale în cadrul Uniunii [40] (a se vedea și articolul 53 din cartă).

69. Cu toate acestea, în speță nu este evident în ce măsură, pe această cale, din Convenția europeană a drepturilor omului, coroborată fie cu articolul 6 alineatul (3) TUE, fie cu articolul 52 alineatul (3) prima teză din cartă, ar impune legiuitorului Uniunii cerințe mai stricte decât cele pe care le impune carta citată de Tribunal. În recursul lor, Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți nu au prezentat detalii concrete în această privință. Aceștia nu au dat nicio explicație nici atunci când, în cadrul ședinței, le-am adresat o întrebare explicită în acest sens.

70. Astfel, nu este evident nici ce valoare adăugată ar fi trebuit să aducă referirea Tribunalului la Convenția europeană a drepturilor omului, a cărei lipsă o reclamă recurenții, și în ce măsură faptul că nu a fost luată în considerare ar putea conduce la anularea hotărârii atacate [41].

71. Având în vedere cele ce precedă, achiesăm la opinia Parlamentului potrivit căreia susținerile recurenților cu privire la Convenția europeană a drepturilor omului sunt inoperante (în limba franceză: „inopérant”). În consecință, primul aspect al celui de al doilea motiv de recurs este neîntemeiat.

2. Luarea în considerare a intereselor comerciale în cadrul dreptului fundamental la protecția proprietății (al doilea aspect al celui de al doilea motiv de recurs)

72. În cadrul celui de al doilea motiv de recurs, recurenții susțin, în al doilea rând, că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept atunci când a exclus interesele comerciale din cadrul protecției dreptului la proprietate.

73. Și acest argument este lipsit de fundament.

74. Potrivit unei jurisprudențe constante, protecția dreptului de proprietate, garantată prin dreptul Uniunii, astfel cum este consacrată în prezent la articolul 17 din Carta drepturilor fundamentale, nu se referă la protejarea unor simple interese sau a unor ocazii de ordin comercial, al căror caracter aleatoriu este inerent însești esenței activității economice [42]. Un operator economic nu poate invoca nici un drept dobândit și nici încrederea legitimă că se va menține o anumită situație existentă, care poate fi modificată prin acte adoptate de legiuitorul Uniunii [43].

75. Aceleași aspecte rezultă și din dispozițiile articolului 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului, de care trebuie să se țină seama în conformitate cu articolul 52 alineatul (3) prima teză din cartă și cu articolul 6 alineatul (3) TUE. Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, nici protecția proprietății consacrată de Protocolul adițional nr. 1 nu include protecția unor simple perspective de dobândire a unui drept [44].

40 — A se vedea în acest sens Concluziile noastre prezentate în cauza Akzo Nobel Chemicals și Akcros Chemicals/Comisia (C-550/07 P, EU:C:2010:229, punctul 143), precum și Luarea noastră de poziție privind Avizul 2/13 (EU:C:2014:2475, punctul 203).

41 — În măsura în care recurenții susțin că interesele comerciale sunt protejate într-o mai mare măsură prin Convenția europeană a drepturilor omului decât prin Carta drepturilor fundamentale, vom prezenta detalii în această privință în cadrul celui de al doilea aspect al celui de al doilea motiv de recurs (a se vedea în acest sens punctele 72-82 din prezentele concluzii).

42 — Hotărârile Nold/Comisia (4/73, EU:C:1974:51, punctul 14), FIAMM și alții/Consiliul și Comisia (C-120/06 P și C-121/06 P, EU:C:2008:476, punctul 185) și Sky Austria (C-283/11, EU:C:2013:28, punctul 34).

43 — Hotărârile Faust/Comisia (52/81, EU:C:1982:369, punctul 27), Swedish Match (C-210/03, EU:C:2004:802, punctul 73) și Alliance for Natural Health și alții (C-154/04 și C-155/04, EU:C:2005:449, punctul 128).

44 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Marckx împotriva Belgiei din 13 iunie 1979 (cererea nr. 6833/74, seria A, nr. 31, § 50), Hotărârea Anheuser-Busch împotriva Portugaliei din 11 ianuarie 2007 (cererea nr. 73049/01, *Recueil des arrêts et décisions*, 2007-I, § 64) și Hotărârea Malik împotriva Regatului Unit din 13 martie 2012 (cererea nr. 23780/08, § 93).

76. Potrivit jurisprudenței Curții de la Strasbourg, în anumite împrejurări, chiar și așteptările legitime privind realizări viitoare ale unor pretenții patrimoniale pot intra sub incidența protecției prevăzute la articolul 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului [45]. În speță însă, Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți nu pot invoca o asemenea așteptare legitimă, întrucât solicitările lor se întemeiază numai pe dorința subiectivă de a li se permite să tranzacționeze pe piața internă europeană același volum de produse derivate din focă și în viitor. În schimb, aceștia nu dețin nicio autorizație, aprobare sau drept pe care să își întemeieze prognoza referitoare la realizarea unei asemenea tranzacții viitoare [46]. Ei nu au putut furniza vreo explicație atunci când, în ședință, li s-a adresat o întrebare în acest sens.

77. Nici diferitele hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului invocate de recurenți în cadrul recursului nu conduc la alt rezultat. Spre deosebire de situația din speță, hotărârile respective se refereau la mult mai mult decât speranțele unor întreprinderi privind dobândirea unor drepturi, și anume, printre altele, la licențe și clientelă, adică la drepturi sau la active ale unei întreprinderi care determină valoarea comercială a acesteia [47].

78. Astfel, rezumând, nu se poate afirma că hotărârea atacată a încălcat standardul minim de protecție a proprietății, astfel cum reiese din Convenția europeană a drepturilor omului. Atunci când a refuzat să considere că protecția simplei speranțe a Inuit Tapiriit Kanatami și a celorlalți recurenți de a putea introduce în continuare volumul actual de produse derivate din focă pe piața internă europeană este garantată în mod similar cu cea a dreptului de proprietate, Tribunalul s-a pronunțat fără să săvârșească vreo eroare de drept [48].

79. În consecință, și al doilea aspect al celui de al doilea motiv de recurs este nefondat.

a) Observații complementare privind libertatea de a desfășura o activitate comercială

80. În ipoteza în care, în recurs, Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți doresc să invoce în plus dreptul fundamental de a desfășura o activitate comercială (articolul 16 din Carta drepturilor fundamentale) [49], susținerea lor nu este admisibilă pentru două motive.

81. Pe de o parte, examinarea acestui drept fundamental ar însemna o extindere a obiectului litigiului supus spre soluționare în primă instanță [50].

45 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Pressos Compania Naviera împotriva Belgiei din 20 noiembrie 1995, seria A, nr. 322, § 31 (cererea nr. 17849/91, seria A, nr. 322, § 31) și Hotărârea Maurice împotriva Franței din 6 octombrie 2005 (cererea nr. 11810/03, *Recueil des arrêts et décisions*, 2005-IX, § 63).

46 — În acest sens, a se vedea de asemenea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Maurice împotriva Franței (citată la nota de subsol 42, § 65 și 66) și Hotărârea Prinz Hans-Adam II. von Liechtenstein împotriva Germaniei din 12 iulie 2001 (cererea nr. 42527/98, *Recueil des arrêts et décisions*, 2001-VIII, § 83-87).

47 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Tre Traktörer/Suedia din 7 iulie 1989 (cererea nr. 10873/84, seria A, nr. 159, § 53), Hotărârea Van Marle și alții împotriva Țărilor de Jos din 26 iunie 1986 (cererea nr. 8543/79, seria A, nr. 101), Hotărârea Iatridis împotriva Greciei din 25 martie 1999 (cererea nr. 31107/96, *Recueil des arrêts et décisions* 1999-II, §54 și 55), Hotărârea Centro Europa 7 și Di Stefano împotriva Italiei din 7 iunie 2012 (cererea nr. 38433/09, *Recueil des arrêts et décisions*, 2012, §178 și 179), precum și Hotărârea Malik împotriva Regatului Unit (citată la nota de subsol 41, § 93).

48 — A se vedea în special punctul 109 din hotărârea atacată.

49 — Acest aspect este sugerat de trimiterea la Hotărârea Alliance for Natural Health și alții (C-154/04 și C-155/04, EU:C:2005:449, punctul 127).

50 — Hotărârea Groupe Gascogne/Comisia (C-58/12 P, EU:C:2013:770, punctul 35), a se vedea de asemenea Hotărârile Dansk Rørindustri și alții/Comisia (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, EU:C:2005:408, punctul 165), Alliance One International și Standard Commercial Tobacco/Comisia (C-628/10 P și C-14/11 P, EU:C:2012:479, punctul 111), precum și Nexans și Nexans France/Comisia (C-37/13 P, EU:C:2014:2030, punctul 45).

82. Pe de altă parte, trebuie să amintim că libertatea de a desfășura o activitate comercială nu se aplică fără nicio restricție, ci trebuie analizată în contextul funcției sale sociale. Ea poate face obiectul unei serii ample de intervenții ale autorității publice, susceptibile să stabilească, în interesul general, limitări privind exercitarea activității economice [51]. Recursul introdus de Inuit Tapiriit Kanatami și de ceilalți recurenți nu tratează această situație nicăieri, nici măcar într-o anumită măsură. De aceea, susținerile lor cu privire la libertatea de a desfășura o activitate comercială nu sunt argumentate suficient, astfel încât să poată fi apreciate în mod rezonabil de către Curte [52].

3. Luarea în considerare a Declarației Organizației Națiunilor Unite privind drepturile popoarelor indigene (al treilea aspect al celui de al doilea motiv de recurs)

83. Un ultim aspect invocat de Inuit Tapiriit Kanatami și de ceilalți recurenți se referă la presupusa eroare de drept constând în faptul că Tribunalul „nu a examinat [regulamentul de bază] în lumina articolului 19 din Declarația Organizației Națiunilor Unite privind drepturile popoarelor indigene”.

a) Admisibilitate

84. Chiar dacă modul de redactare a acestei obiecții nu constituie un exemplu de claritate, considerăm – spre deosebire de Parlament – că este suficient de inteligibilă pentru a o putea aborda în mod util în cadrul recursului. În esență, Tribunalului i se impută că, în cadrul examinării legalității regulamentului de bază, nu ar fi luat în considerare în mod corespunzător prevederile articolului 19 UNDRIP.

85. Cu toate acestea, al treilea aspect al celui de al doilea motiv de recurs este inadmisibil în măsura în care face referire la dreptul internațional cutumiar, deoarece acest aspect nu a reprezentat obiectul litigiului cu care a fost sesizat Tribunalul în primă instanță. În consecință, astfel cum în mod întemeiat arată Parlamentul, Inuit Tapiriit Kanatami și ceilalți recurenți nu pot invoca dreptul internațional cutumiar în recurs [53]. Pentru ipoteza în care Curtea de Justiție ar considera susținerile recurenților cu privire la dreptul internațional cutumiar drept o simplă aprofundare a susținerilor prezentate pe fond [54], vom examina și acest aspect în scopul unei analize complete.

b) Temeinicie

86. În principiu, astfel cum reiese din cuprinsul articolului 3 alineatul (5) TUE, Uniunea contribuie la respectarea strictă și la dezvoltarea dreptului internațional. În consecință, atunci când adoptă un act, Uniunea este obligată să respecte dreptul internațional în ansamblul său, inclusiv dreptul internațional cutumiar, care este obligatoriu pentru instituțiile Uniunii [55].

87. La o primă vedere, s-ar putea crea într-adevăr impresia că articolul 19 UNDRIP, care face referire la „consimțământul prealabil, liber și informat” al popoarelor indigene, instituie un fel de drept de veto împotriva măsurilor legislative și administrative care pot produce efecte asupra acestor popoare.

51 — Hotărârea Sky Austria (C-283/11, EU:C:2013:28, punctele 45 și 46).

52 — A se vedea în acest sens Hotărârile Lindorfer/Consiliul (C-227/04 P, EU:C:2007:490, punctul 83), Hotărârea Schindler Holding și alții/Comisia (C-501/11, EU:C:2013:522, punctele 45 și 106) și Hotărârea MasterCard și alții/Comisia (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, punctul 151).

53 — A se vedea în acest sens jurisprudența citată la nota de subsol 47.

54 — A se vedea, dintre exemplele numeroase, Hotărârile Scaramuzza/Comisia (C-76/93 P, EU:C:1994:371, punctul 18), Akzo Nobel și alții/Comisia (C-97/08 P, EU:C:2009:536, punctul 38 și 39) și Comisia/Polonia (C-504/09 P, EU:C:2012:178, punctul 35 și 36).

55 — Hotărârea Air Transport Association of America și alții (C-366/10, EU:C:2011:864, punctul 101).

88. Totuși, la o analiză mai detaliată, din UNDRIP nu rezultă nicio normă de drept obligatorie din perspectiva dreptului internațional pe care legiuitorul Uniunii ar fi putut să o încalce la adoptarea regulamentului de bază.

89. În primul rând, o rezoluție a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, cum este cea prin care s-a proclamat UNDRIP, nu produce astfel de efecte juridice cu caracter obligatoriu. Această concluzie este confirmată de o analiză a preambulului UNDRIP. Potrivit acestuia, declarația nu reprezintă un text juridic cu caracter obligatoriu, ci un „*ideal* care trebuie urmărit în spiritul parteneriatului și respectului reciproc”[56]. În mod corespunzător, această declarație nu reprezintă un document juridic, ci unul politic care nu este adecvat în sine să servească drept etalon de verificare a legalității acțiunilor instituțiilor Uniunii.

90. În al doilea rând, contrar opiniei recurenților, UNDRIP nu poate fi considerată o codificare a unor dispoziții de drept internațional cutumiar. După cum se știe, pentru formarea dreptului internațional cutumiar, este necesară o practică generală a subiectelor de drept internațional vizate (*consuetudo*; element obiectiv), care devine recunoscută ca drept (*opinio iuris sive necessitatis*; element subiectiv)[57]. Or, în speță nu poate fi vorba despre așa ceva. Cu toate că rezoluția Adunării Generale a ONU, prin care s-a proclamat UNDRIP, a fost susținută de majoritatea statelor membre ONU, se remarcă totuși că unele state importante, în care trăiesc comunități indigene, fie au votat împotriva rezoluției, fie s-au abținut de la vot[58]. Astfel, cel puțin la data adoptării regulamentului de bază, adoptat la doi ani de la proclamarea UNDRIP, nu se poate considera că există practică generală și o convingere juridică a respectivelor subiecte de drept internațional cu privire la drepturile popoarelor indigene.

91. În al treilea rând, nici din jurisprudența Curții, din care recurenții citează hotărârile pronunțate în cauzele NTN Toyo Bearing, Fediol și Nakajima, nu rezultă efecte juridice obligatorii pentru Uniune, întrucât prezenta speță nu poate fi comparată cu cauzele respective:

— UNDRIP nu reprezintă un cadru juridic general și obligatoriu creat de Uniune (sau la crearea căruia a participat Uniunea) în sensul Hotărârii NTN Toyo Bearing[59], pe care legiuitorul Uniunii să fi fost obligat să îl respecte cu strictețe la adoptarea interdicției de a introduce pe piață produse derivate din focă.

— Situația de fapt este la fel de puțin comparabilă cu cea din cauza Fediol[60]. Deși într-unul din considerentele[61] regulamentului de bază se face trimitere în mod expres la UNDRIP, nu se urmărește în niciun caz să se atribuie unor persoane anumite drepturi întemeiate pe articolul 19 UNDRIP, care să poată fi invocate în instanță.

— Și, în sfârșit, regulamentul de bază nu servește nici în general îndeplinirii obligațiilor internaționale ale Uniunii, precum în cauza Nakajima[62], întrucât, după cum am amintit anterior, UNDRIP nu cuprinde prevederi juridice obligatorii pentru acțiunile Uniunii sau ale statelor membre.

56 — A se vedea ultimul considerent al preambulului UNDRIP (sublinierea noastră).

57 — A se vedea în acest sens în special Curtea Internațională de Justiție, Hotărârea din 20 februarie 1969, Platoul continental al Mării Nordului (Germania/Țările de Jos și Germania/Danemarca), *C. I. J. Recueil*, 1969, p. 4 (punctul 77), și Hotărârea din 27 iunie 1986, Activitățile militare și paramilitare din Nicaragua și împotriva acesteia (Nicaragua/Statele Unite ale Americii), *C. I. J. Recueil*, 1986, p. 14 (punctele 183 și 184).

58 — Rezoluția 61/295 a fost adoptată cu 143 de voturi pentru 4 voturi împotriva și 11 abțineri (*Official Records of the General Assembly*, Sixty-First Session, Supplement nr. 53, A/61/53, prima parte, capitolul II, secțiunea A). Au votat împotrivă: Australia, Canada, Noua Zeelandă și Statele Unite ale Americii, iar de la vot s-au abținut, printre altele, Bangladesh, Kenia, Columbia, Nigeria și Federația Rusă.

59 — Hotărârea NTN Toyo Bearing și alții/Consiliul (C-113/77, EU:C:1979:91, punctul 21).

60 — Hotărârea Fediol/Comisia (C-191/82, EU:C:1983:259, punctul 22); a se vedea de asemenea recent Hotărârile Consiliul și Parlamentul/Comisia și Comisia/Vereniging Milieudefensie și Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht (C-401/12 P-C-403/12 P, EU:C:2015:4, punctul 58).

61 — Considerentul (14) al Regulamentului nr. 1007/2009.

62 — Hotărârea Nakajima/Consiliul (C-69/89, EU:C:1991:186, punctul 31); a se vedea de asemenea recent Hotărârea Consiliul și Parlamentul/Comisia și Comisia/Vereniging Milieudefensie și Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht (C-401/12 P-C-403/12 P, EU:C:2015:4, punctul 59).

92. Cu siguranță, aspectul că UNDRIP nu reprezintă o prevedere „*hard law*” nu trebuie să conducă la concluzia că instituțiile Uniunii nu alocă nicio importanță unei asemenea declarații, întrucât, în calitate de „*soft law*” [63], aceasta are cel puțin rangul de recomandare și, în plus, o importanță politică cu o oarecare greutate, și aceasta cu atât mai mult cu cât UNDRIP a fost proclamată sub forma unei rezoluții a Organizației Națiunilor Unite și a fost sprijinită de numeroase state, inclusiv de toate statele membre ale Uniunii.

93. Respectul față de Organizația Națiunilor Unite [articolul 3 alineatul (5) a doua teză TUE], precum și loialitatea Uniunii față de propriile ei state membre [articolul 4 alineatul (3) primul paragraf TUE] au impus ca instituțiile Uniunii să analizeze conținutul UNDRIP și să o ia în considerare pe cât posibil în cadrul exercitării competențelor lor, chiar dacă respectiva declarație nu cuprinde dispoziții cu caracter obligatoriu pentru acțiunea Uniunii.

94. Tribunalul nu a ignorat nicidecum aceste efecte de „*soft law*” ale UNDRIP. Mai degrabă s-a asigurat că legiuitorul Uniunii a analizat conținutul UNDRIP. Potrivit constatărilor din hotărârea atacată [64], reprezentanții comunității inuite au fost consultați în mod cuprinzător și repetat la elaborarea atât a regulamentului de bază, cât și a celui de punere în aplicare, iar astfel legiuitorul Uniunii a introdus în regulament „derogarea pentru comunitățile inuite” [articolul 3 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1007/2009], potrivit căreia inuiților și altor comunități indigene li se permite să introducă în continuare pe piața internă europeană, în mod limitat, produse derivate din focă, obținute în urma unor vânători de foci desfășurate în mod tradițional, pentru a contribui la subzistența acestor comunități. Aceasta este tot ce i se putea solicita autorului regulamentului, în condițiile date.

95. Așadar, în ansamblu, nici acest al treilea aspect al celui de al doilea motiv de recurs – în măsura în care este admisibil – nu poate fi primit și trebuie respins ca neîntemeiat.

D – *Sumar*

96. Întrucât nici primul, nici al doilea motiv de recurs nu prezintă relevanță, în ansamblu, recursul nu are nicio șansă să fie admis și trebuie respins în parte ca inadmisibil și în parte ca neîntemeiat.

V – **Cu privire la cheltuielile de judecată**

97. În situația în care recursul va fi respins, potrivit propunerii noastre din speță, Curtea se pronunță cu privire la cheltuielile de judecată în conformitate cu articolul 184 alineatul (2) din Regulamentul de procedură potrivit modalităților de la articolele 137-146 coroborate cu articolul 184 alineatul (1) din Regulamentul de procedură.

98. Din cuprinsul articolului 138 alineatele (1) și (2) coroborat cu articolul 184 alineatul (1) din Regulamentul de procedură rezultă că partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. În cazul în care mai multe părți cad în pretenții, Curtea decide asupra împărțirii cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea recurenților la plata cheltuielilor de judecată, iar recurenții au căzut în pretenții, se impune obligarea acestora la plata cheltuielilor de judecată. Aceștia trebuie să suporte în solidar cheltuielile de judecată, întrucât au introdus împreună recursul [65].

63 — În ceea ce privește noțiunea „*soft law*”, a se vedea mai recent Concluziile avocatului general Cruz Villalón prezentate în cauza Germania/Consiliul (C-399/12, EU:C:2014:289, punctul 97 și jurisprudența citată).

64 — Punctele 114 și 115 din hotărârea atacată.

65 — Hotărârea Akzo Nobel Chemicals și Akcros Chemicals/Comisia (C-550/07 P, EU:C:2010:512, punctul 123); de asemenea Hotărârea D și Suedia/Consiliul (C-122/99 P și C-125/99 P, EU:C:2001:304, punctul 65). În ultimul caz, D și Regatul Suediei au introdus chiar două recursuri separate și totuși au fost obligate în solidar la plata cheltuielilor de judecată.

99. Indiferent de acest aspect, Curtea trebuie să se pronunțe cu privire la cheltuielile Parlamentului și ale Consiliului. Aceste instituții, care au formulat o cerere de intervenție în primă instanță în susținerea concluziilor Comisiei, au participat la faza scrisă și orală a procedurii de recurs. Potrivit articolului 184 alineatul (4) a doua teză din Regulamentul de procedură, Curtea poate decide ca aceste părți să suporte propriile cheltuieli de judecată.

100. Potrivit modului său de redactare („poate”), această din urmă dispoziție nu exclude nicidecum posibilitatea ca, dacă este cazul, Curtea să decidă altfel și să îl oblige pe recurentul care a căzut în pretenții să suporte cheltuielile efectuate în primă instanță de intervenientul care a susținut partea adversă, atunci când cererile formulate de aceasta din urmă – precum în speță de Parlament și Consiliu – au fost admise în procedura de recurs [66]. Cu toate acestea, considerăm că în speță este adecvat să se respecte regula prevăzută la articolul 184 alineatul (4) a doua teză din Regulamentul de procedură. Acest aspect este confirmat și de articolul 140 alineatul (1) coroborat cu articolul 184 alineatul (1) din Regulamentul de procedură [67].

VI – **Concluzie**

101. Având în vedere considerațiile care precedă, propunem Curții să se pronunțe după cum urmează:

1) Respinge recursul.

2) Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene suportă propriile cheltuieli de judecată.

3) Obligă recurenții să suporte în solidar restul cheltuielilor de judecată aferente procedurii.

66 — În acest sens, cu titlu de exemplu, Hotărârea Consiliul/Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group (C-337/09 P, EU:C:2012:471, punctul 112); în cazul respectiv Consiliul, ca recurent căzut în pretenții, a fost obligat printre altele la plata cheltuielilor Audace, care a fost intervenient în primă instanță în susținerea părții adverse ale cărei cereri au fost admise în recurs.

67 — A se vedea în acest sens Hotărârea Inuit Tapiriit Kanatami și alții/Parlamentul și Consiliul (C-583/11 P, EU:C:2013:625, punctul 116).